

АРЕШОНКОВ В.В.

к.ю.н., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції, Національна академія внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ДЕРЖАВНИМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМИ УСТАНОВАМИ

Згідно Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 року №4038-ХІІ судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних експертиз здійснюється виключно державними спеціалізованими установами. До таких установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Якщо експертиза проводиться в експертній установі, то неминуче з'являється особа керівника такої установи, як посередника між особою, що призначила (замовляла) експертизу, і експертом.

Керівник судово-експертної установи виконує велику кількість необхідних організаційних функцій, які пов'язані з проведенням експертиз безпосередньо експертами, серед яких і прийняття експертиз до виконання.

На сьогодні такі повноваження в тій чи іншій мірі передбачені тільки відомчою інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5.

Разом з тим на сьогодні, потребують з'ясування ряд питань, пов'язаних з організацією проведення криміналістичних експертиз.

У випадку, коли в постанові, ухвалі або заяві на призначення (проведення) експертизи особа експерта не визначається, до-речі, як зазвичай і відбувається на практиці, тоді відповідно Інструкції про призначення та проведення судових експертиз керівник експертної установи розглядає отримані матеріали і доручає відповідному структурному підрозділу установи організувати проведення експертизи, при цьому він може або вказати, кому з експертів слід доручити її виконання, або передати вирішення цих питань керівникові підрозділу [2].

Проте така регламентація даного питання не повністю відповідає чинному законодавству, оскільки згідно положень Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) конкретну особу для проведення судової експертизи можуть визначити суд та сторони кримінального провадження і безпосередньо, що в цілому даною інструкцією не передбачено. З метою усунення цього недоліку авторами законопроекту «Про судово-експертну діяльність», який зараз знаходиться на стадії громадського обговорення, пропонується передбачити, що керівник державної спеціалізованої експертної установи має право «доручити проведення судової експертизи судовому експерту або комісії судових експертів керованої ним установи, якщо уповноваженою особою (органом) не визначено конкретних судових експертів» [1].

З цього приводу виникають окремі питання: по-перше, чи може керівник судово-експертної установи доручити проведення експертизи іншому експерту, ніж тому, який зазначений у постанові (ухвалі) чи заяві та в яких випадках; по-друге, чи можуть суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності, які згідно КПК наділені правом залучати експертів, вручати постанови (ухвали, заяви) експерту самостійно, а не через керівника установи в якій останні працюють. З цього приводу як в кримінальному процесуальному законодавстві, так і в відомчих нормативно-правових актах даної сфери нічого не зазначається.

Виходячи з цього, взагалі постає питання, чи потрібно на законодавчому рівні передбачити можливість залучення сторонами кримінального провадження чи судом конкретного експерта, чи можливо визначити хто буде проводити експертизу повинен сам керівник судово-експертної установи, а сторони чи суд тільки визначатимуть таку установу в якій вона буде проводитись.

Для того, щоб не виникала ситуація, коли особа, яка постійно призначає експертизи буде «співпрацювати» тільки з одним експертом, вказуючи у постановках (ухвалах, заявах) одну й ту саму людину, в якості виконавця дослідження, незалежно від причин такої співпраці (від дружніх відносин цих осіб до фальсифікації доказів у кримінальному провадженні), пропонуємо у КПК передбачити, що у тих випадках, коли експертиза проводиться державними спеціалізованими експертними установами, для проведення безпосереднього дослідження залучається не конкретний експерт, а установа на базі якої буде проводитись експертиза. Конкретного експерта буде призначати керівник такої установи – це повинно бути його обов'язком, а не правом, – що і необхідно передбачити в майбутньому законі «Про судово-експертну діяльність».

Однак у такому випадку, коли сторони або суд доручають проведення експертизи не конкретному експерту, а експертній установі, виникає проблема з реалізацією права підозрюваного та обвинуваченого на заявлення відводів, в тому числі й експерту (ст. 42 КПК України). При цьому виникає практичне запитання, яким чином особи, що беруть участь у кримінальному провадженні будуть знати про особу експерта, якщо в постанові (ухвалі) про призначення експертизи про неї нічого не сказано.

До того ж, на сьогодні – ні в КПК України, ні в Законі України «Про судову експертизу», ні в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, ні у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» не передбачено про необхідність доведення керівником такої експертної установи до відома сторону, яка призначала (замовляла) експертизу або суду, про особу експерта. Така відсутність закріплення цього обов'язку на законодавчому рівні на практиці призводить до порушення прав потерпілого (підозрюваного).

Ми вважаємо, що одним із варіантів вирішення даної проблеми, а також проблеми суб'єктивного фактору в дорученні керівником проведення експертизи конкретному експерту або їх групі – є впровадження в експертних установах автоматизованої системи розподілу матеріалів між експертами. До-речі, подібна система документообігу вже довгий час функціонує у судовій системі нашої країни для розподілу проваджень між суддями.

Процес доручення проведення експертизи може виглядати наступним чином: керівник установи або його заступник – начальник відділу експертиз, перевіривши матеріали та визначивши ступінь складності дослідження та необхідність комісійного чи комплексного його проведення, доручає зареєструвати їх в

канцелярії; для реєстрації матеріалів та визначення конкретного виконавця (виконавців) експертизи вихідні дані, в тому числі попередньо визначені начальником, вносяться до автоматизованої системи розподілу матеріалів між експертами, яка в залежності від наявних на даний час експертів та їх реального навантаження у довільному порядку обере безпосередніх виконавців; отримані результати, оформлені у вигляді довідки, одразу видаються особі, яка призначила експертизу або доставила матеріали.

Зрозуміло, що застосування даної системи можливе тільки на центральному (обласному) рівнях, оскільки введення такої системи на рівні району є не доцільним, що пояснюється малою кількістю експертів районної ланки.

Таким чином на сьогодні повноваження керівника судово-експертної установи з організації проведення криміналістичних експертиз в кримінальному процесуальному законодавстві України не закріплено. Тому в діючий КПК України та існуючий проект закону «Про судово-експертну діяльність» пропонується внести деякі уточнення та доповнення, зокрема, щодо доручення (залучення) проведення криміналістичної експертизи не конкретному експерту, а державній спеціалізованій установі та закріплення за керівником такої установи обов'язку визначати конкретного експерта для її проведення.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність», внесений Міністерством юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/43603>.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Затв. наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>